

«ОМИЙН»НИ НАМОЗДА ОВОЗ ЧИҚАРМАЙ АЙТИШ АФЗАЛМИ ЁКИ ОВОЗ ЧИҚАРИБ АЙТИШМИ?

05:00 / 04.01.2017 4538

Ушбу сарлавҳа қилиб олинган масала ўзаро ихтилофларнинг энг машҳурларидан бири десак, муболаға қилмаган бўламиз. Албатта, бизда бу масала айна шу тарзда ўртага қўйилгани йўқ. Балки намозда «омийн»ни овоз чиқариб айтиладими ёки йўқми, тариқасида қўйилди. Аслида эса, мазҳаббоши уламоларимиз, мужтахидларимиз ҳаммалари бир овоздан, намозда, «Фотиҳа» сурасидан кейин, «омийн»ни айтиш суннатдир, деб иттифоқ қилганлар. Аммо «омийн»ни овоз чиқармай айтиш афзалми ёки овоз чиқариб айтиш афзалми, деган масалада икки хил йўл тутганлар.

Баъзилари, жумладан, Шофеъий ва Ҳанбалий мазҳаби уламолари, «омийн»ни овоз чиқариб айтиш афзал, деганлар.

Иккинчи бир гуруҳ уламоларимиз, хусусан Ҳанафий ва Моликий мазҳаби уламолари, «омийн»ни ичида айтган афзал, деганлар.

Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан қилинган ривоятларда мазкур икки ишга ҳам далил топилган. Кейинчалик ҳар бир томон нима учун айнан бир хил ишни афзал деб билганини тушунтириш мақсадида ўз далилларини келтирган ва иккинчи томоннинг далилларига ўз мулоҳазаларини ҳам айтганлар. Биз улардан хабаримиз борми ёки йўқми номаълум, лекин айна шу масалада ихтилоф чиқарганимиз маълум. Энди эса, бўлар иш бўлганидан кейин ҳам, бари бир фойдаси бор, деган мақсадда Аллоҳдан мадад сўраб, ўша масала бўйича нима гаплар бўлганини тушуниб етишга бир уриниб кўрсак, деган умиддамиз.

Мавзуга киришдан олдин айтиб қўйишимиз лозимки, камина ходимингиз ўзи эргашган мазҳабга биноан «омийн»ни ичида айтиб намоз ўқиганларга ҳам, овоз чиқариб айтиб намоз ўқиганларга ҳам ўз эҳтиромини тақдим этади. Хусусан, бу борада ижтиҳод қилган салафи солиҳ уламоларимизнинг барчаларига таъзим бажо келтиради.

Келажак сатрларда мазкур азизларнинг бирорталарига нисбатан сал бўлса-да, бирор ноўрин фикр ёки шунга ўхшаш сўзлар бўлмаслиги ниятидадир. Чунки ул улуғларимиз қилган ижтиҳодлари тўғри бўлса, икки ажр, нотўғри бўлса, бир ажр олиб кетганлар. Ўтганларимизга, хоссатан, ўтган уламоларимизга ҳурмат бажо келтириш бизнинг бурчимиздир.

«ОМИЙН»НИ ОВОЗ ЧИҚАРИБ АЙТИШ АФЗАЛ ДЕГАНЛАРНИНГ ДАЛИЛЛАРИ ВА УЛАРНИНГ МУНОҚАШАСИ

Энди намозда «Фотиҳа» сурасини ўқиб бўлгандан кейин «омийн»ни овоз чиқариб айтиш афзал, деган томоннинг далилларини келтирамиз. Бу томоннинг энг машҳур вакили, аввал ҳам айтиб ўтилганидек, Шофеъий ва Ҳанбалий мазҳабларидир. Қадимги китобларимизда ҳам бу масалада улар шу маънода биринчи бўлиб зикр қилинадилар. Шунинг учун биз ҳам бу истилоҳдан истифода қилсак, улардан бошқаларни ҳам ирода қилган бўламиз.

Биринчи далил:

Имом Бухорий Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, қачон имом «ғойрил мағзуби алайҳим валаззоллийн», деса, омийн денглар. Чунки кимнинг айтгани фаришталарнинг айтганига тўғри келса, унинг ўтган гуноҳлари мағфират қилинади, дедилар», дейилган.

Шофеъий ва Ҳанбалийлар ва улар билан ҳамфикр томонлар ушбу ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам имом «омийн» деганидан кейин бизга ҳам «омийн», дейишимизга амр қилмоқдалар, шунга биноан биз «омийн»ни айтишимиз лозим, дейдилар.

«Омийн»ни овоз чиқармай айтиш афзал, деганлар асосан, Ҳанафий ва Моликийлар эса, «омийн»ни айтиш лозимлиги жуда ҳам тўғри, шунинг учун биз ҳам айтамыз. Лекин ҳадиси шарифда, «омийн»ни овоз чиқариб айтиш, дейилгани йўқ-ку?! Шунинг учун бу ҳадиси шарифни омийнни овоз чиқариб айтишга далил қила олмайсизлар, дейдилар. Дарҳақиқат, бу ҳадис икки томонга ҳам бир хил далил бўла олади.

Иккинчи далил:

Имом Муслим Абу Муса ал-Ашъарий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган узун ҳадисда, жумладан: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизга хутба қилдилар, суннатимизни баён қилдилар, намозимизни таълим бердилар ва: «қачон намоз ўқисангиз сафга туринглар, бирингиз сизга имом бўлсин, қачон у такбир айтса, сиз ҳам такбир айтинг, қачон у «ғойрил мағзуби алайҳим валаззоллийн», деса, сиз «омийн» денг, Аллоҳ ижобат қилади», дедилар», дейилган.

Бу ҳадиси шариф ҳақида ҳам тарафлар биринчи ҳадис ҳақида айтган гапларини қайтардилар. Хулосага келганда овоз чиқариб айтиш ҳақида таъкид йўқлиги ошкор бўлади. Аслида овоз чиқармаслик асос эканлиги ва овоз чиқариб айтиш алоҳида таъкидланмагани эътиборидан, яна «омийн»ни овоз чиқармай айтиш афзал, деганларнинг гапи устун келади. Яна шунга ўхшаш бир-икки ривоятлар ҳам келтирилади. Уларда баъзи лафзлар бошқача бўлса ҳам, умумий маъно бир.

«Омийн»ни овоз чиқариб айтиш афзал, деганлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «омийн»ни айтганлари ҳақидаги ҳадисни ҳам далил қилиб келтирадилар:

Учинчи далил:

Ҳофиз Абу Бишр ад-Даволибий келтирган ушбу ривоятда Воил Ибн Хужр ал-Ҳазрабий розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтадилар: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни намоздан фориғ бўлганларида кўрдим. Ҳаттоки, юзларини у тарафдан ҳам кўрдим, бу тарафдан ҳам кўрдим. У зот «ғойрил мағзуби алайҳим валаззоллийн», деб қироат қилдилар ва овозларини чўзиб, «омийн», дедилар. Буни бизга таълим бериш учунгина қилдилар, деб ўйлайман».

Мухолиф тараф эса, бу ва бунга ўхшаш ҳадисларда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг имом бўлиб туриб, «омийн»ни айтганлари ҳақида сўз кетади. Бу эса, имом ортида туриб намоз ўқиётган намозхон «омийн»ни овоз чиқариб айтсин, дейишга асос бўла олмайди, дейди. Шу билан бирга ҳадисда, овозларини чўзиб дейилмоқда, овозларини баланд қилиб, дейилгани йўқ. Одатда имомнинг биринчи

сафда турган кишилар эшитадиган даражада овоз чиқариши бир нарсани овоз чиқариб айтиш дейилмайди. Чунки кўплаб саҳиҳ ривоятларда келишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам пешин намозида баъзи оятларни биринчи сафда турганлар эшитадиган даражада пичирлаб ўқиганлари собитдир. Пешин намозида овоз чиқариб қироат қилинмаслиги ҳам ҳаммага маълум.

Иккинчидан, худди ўша ҳадиснинг Имом Аҳмад, Абу Довуд ат-Таёлусий, Абу Яъло ал-Мусиллий, Имом Дора Қутний ва Имом ал-Ҳокимлар келтирган бошқа бир ривоятида, У зот «Ғойрил мағзуби алайҳим валаззоллийн»га етганларида овозларини пастлатиб, «омийн», дедилар, деган иборани келтирадилар. Демак, ўша намоз овоз чиқариб қироат қилиш лозим бўлган намоз экан-у, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Фотиҳа сурасини баланд овоз билан ўқиб бўлганларидан кейин, овозларини пастлатиб, биринчи сафда турганлар эшитса бўладиган даражада «омийн» деб қўйганлар. Бунинг устига Воил ибн Ҳужр розияллоҳу анҳунинг, буни бизга таълим бериш учунгина қилдилар деб ўйлайман, деган гапларини далил қилиб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам «омийн»ни айтган бўлсалар ҳам, таълим учун айтганлар, дейдилар. Чунки Воил Ибн Ҳужр ал-Ҳазрабий розияллоҳу анҳу Яманлик ҳукмдор кишилардан бўлиб, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хабарларини эшитиб Мадинаи Мунавварага, у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келганлар. Исломга кириб, бир ҳафта давомида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан таълим олиб, жумладан, намоз ўқишни ўрганиб, сўнгра ўз юртларга қайтиб кетганлар. Ана ўша муносабат ила кўрган-эшитганларини кейинчалик ривоят қилиб берганлар.

Энг муҳими, аввал ҳам таъкидлаб ўтилганидек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам «омийн»ни айтган бўлсалар ҳам, имом бўла туриб айтганлар, бу ривоятнинг қавмнинг «омийн»ни баланд овоз ила айтишига нима алоқаси бор, дейдилар ҳанафийлар.

Шунинг учун бўлса керак, ҳозирги кунимизда, суннат турганда фикҳнинг нима кераги бор, қабилда иш тутадиган баъзи кишилар ҳам ўз тортишувларида «омийн»ни овоз чиқариб айтишга юқоридаги ривоятларни далил қилиб келтирмайдилар.

Сайид Собиқ «Фикҳус-Сунна» китобида қуйидагиларни ёзади: «Намозхон «Фотиҳа»нинг қироатидан кейин «омийн», демоғи суннатдир. Жаҳрий намозда овозини чиқариб, сиррий намозда ичида айтади. Нуъайм ал-Мужмирдан ривоят қилинишича, у Абу Ҳурайранинг орқасидан намоз

Ўқидим, у «Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм», деди, сўнг «Фотиҳа»ни қироат қилди, «валаззооллийн»га етганида, «омийн», деди. Одамлар ҳам «омийн», дедилар, деган».

Саййид Собиқнинг бу гапларига унинг ўзига ўхшаб иш тутадиган ҳадис олимларининг бири Носириддин Албоний, бу гап ўз ўрнида эмаслигини айтиб, раддия қилади. Чунки келтирилган ривоятда, овоз чиқариб айтилгани қайд қилинмаган. Ровий яқинда туриб пичирлаб айтилган «омийн»ни эшитган бўлиши мумкин.

Кейин Саййид Собиқ: «Ибн Зубайр ва у билан бирга бўлганлар «омийн»ни айтишганда, масжидда баланд овоз чиққан», деган иқтибосни келтиради.

Носириддин Албоний эса, бунинг жавобига қуйидагиларни ёзади: «Иқтидо қилувчиларнинг «омийн»ни овоз чиқариб айтишлари ҳақида шундан бошқа асар йўқ. Бу эса, ҳужжат бўла олмайди. Чунки уни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламгача етказиб борилмаган. Батаҳқиқ, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «омийн»ни овоз чиқариб айтганлари ҳақида кўп ҳадислар келган. Лекин уларнинг бирортасида ҳам саҳобалар у зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ортларида туриб «омийн»ни овоз чиқариб айтганлари ҳақида гап йўқ».

Шайх Носириддин Албоний бу ҳақдаги гаплари давомида Имом Шофеъий ҳам кейинчалик «омийн»ни ичида айтиш афзал эканлигига қайтганлари ва ўзларининг «Умм» номли китобларида, у (омийн)ни овоз чиқариб айтишларини хуш кўрмайман, деб ёзганларини келтиради.

Бу эса, «омийн»ни овоз чиқариб айтиш афзал, деган бош шахс кейинчалик, бошқа далил ва ҳужжатлар билан танишиб чиқиб, ўзларининг биринчи гапларидан қайтганларини кўрсатади.

Муҳаддис уламоларимиз ҳозирда кўп тилга олинаётган, масжидни тўлдириб «омийн» дейилгани ҳақидаги ривоятлар ўта заиф эканлигини батафсил баён қилганларини ҳам алоҳида таъкидлаб қўймоқчимиз.

Бу ерда гаплар улгиржироқ қилинган бўлса ҳам, қадимги уламоларимиз бошқа ривоятларни ҳам битта-битта келтириб, батафсил таҳлил қилганлар. Ҳатто, матнлар тенг кучга эга бўлиб қолган жойларда ровийлардан қайси бирлари кучли эканини суриштирганлар. Имкони бор кишилар махсус китобларга мурожаат қилишлари мумкин.

«ОМИЙН»НИ ИЧИДА АЙТГАН АФЗАЛ, ДЕГАНЛАРНИНГ ХУЖЖАТЛАРИ

Бу фикр, асосан, Ҳанафий мазҳаби томонидан айтилгани аввал ҳам айтиб ўтилган эди. Энди Ҳанафий уламоларнинг далилларини келтирамиз. Аввало шуни айтиб қўйиш лозимки, Ҳанафий уламолар баъзиларимиз айтаётганимиздек, одамларни ўз фикрларига юргизишга уринмаганлар. Улар ҳар бир ҳукмга Қуръон ва Суннатдан далил келтиришга ҳаракат қилганлар. Тўғрироғи, Қуръон ва Суннатдан истинбот қилинган ҳукмларни оддий кишиларга етказишга ҳаракат қилганлар. Буни ушбу, ҳозир келтириладиган мисоллардан билиб олсак ҳам бўлади.

Биринчи далил:

«Омийн» лафзи дуодир. Унинг маъноси, ижобат қил, яъни, дуони қабул қил, демакдир. Дуони қандоқ қилиш ҳақида Аллоҳ таоло «Аъроф» сурасида: «Роббингизга тазарруъ ила ва махфий дуо қилинг! Албатта, У тажаввузкорларни хуш кўрмайди», деган (55-оят).

Шунга биноан, «омийн»ни ичимизда айтишимиз керак.

Иккинчи далил:

«Омийн» лафзи Қуръондан эмаслиги ҳаммамизга маълум. Бунинг устига, бу лафз арабча ҳам эмас. «Аъзузу биллаҳи минашшайтонир рожийм» эса Қуръондан, яна Аллоҳ таоло Қуръон ўқиганда уни айтишни вожиб қилган. Шундоқ бўлса ҳам, «Аъзузу биллаҳи минашшайтонир рожийм»ни намозда ичимизда айтамыз. Нима учун «омийн»ни овоз чиқариб айтишимиз керак экан?!

Учинчи далил:

Имом Абу Довуд ва бошқа муҳаддислар Ҳасан розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда: «Самура ибн Жундуб ва Имрон ибн Ҳусойн розияллоҳу анҳумлар эслашиб ўтиришди. Самура ибн Жундуб розияллоҳу анҳу Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан икки сакта (бир оз жим

туриш)ни, такбир таҳримани айтганда ва «ғойрил мағзуби алайҳим валаззоллийн»нинг қироатидан фориғ бўлганда қилишни ёдлаб қолганини айтди. Имрон ибн Ҳусойн унинг бу гапини инкор қилди. Сўнг икковлари Убай ибн Каъаб розияллоҳу анҳуга мактуб ёзишди. Унинг икковларига (ёзган) мактубида, батаҳқиқ, Самура ёдлаб олибди, дейилган эди», деб ривоят қилинган.

Демак, Расулулоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам намозни бошлашдаги такбир айтишдан кейин ҳам, «Фотиҳа» сурасини ўқиб бўлганларидан кейин ҳам бир оз жим туришни одат қилганлар. Мана шу ҳақидаги мунозарада саҳобаи киромлар ҳам айна ҳолни тасдиқлаган эканлар.

Ҳанафий уламолар ўз мазҳабларини тасдиқлаш учун ушбу маънога яқин яна бир қанча ривоятларни келтирадилар.

Тўртинчи далил:

Абу Воил розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Али ва Абдуллоҳлар Бисмиллаҳир роҳманир роҳиймни ҳам, аъзуни ҳам, омийнни ҳам овоз чиқариб айтмас эдилар». (Табароний ривоят қилган).

Ҳазрати Али ва Абдуллоҳ ибн Масъуд каби Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан доимо бирга юрган, ўта илмли саҳобийларнинг «омийн»ни ичларида айтиши ҳам кучли далил ҳисобланади. Бошқа бир ривоятда ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу ҳам «омийн»ни ичларда айтиб намоз ўқишлари таъкидланади.

Ҳанафий уламолар худди шу маънодаги, лекин бошқа саҳобаи киромларнинг номлари зикр қилинган ривоятларни ҳам келтирадилар.

Бешинчи далил:

Намоз жуда ҳам машҳур ибодат ҳисобланади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам намоз фарз бўлган кундан бошлаб ҳар куни беш вақт намозни жамоат билан ўқиганлар. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳар бир намозлари минглаб кишилар томонидан синчковлик ила кузатиб турилган. Агар «омийн»ни овоз чиқариб айтиш афзал бўлганида, У зот бу нарсани баён қилган бўлар ва орада ҳеч қандай шубҳа қолмас эди. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари имом ҳолларида, баъзида таълим

учун биринчи сафдагилар эшитадиган қилиб «омийн» деганларидан бошқа ҳеч бир далил йўқ, айниқса, имомга иқтидо қилган кишиларнинг «омийн»ни овоз чиқариб айтганлари ҳақида ҳеч қандай ривоят йўқ ҳолга дучор келинмас эди.

Азиз китобхон! Биз омийнни намозда овоз чиқариб айтган афзалми ёки овоз чиқармай айтган афзалми, деган масала бўйича қадимги уламоларимизнинг гапларини ўта мухтасар равишда келтирдик. Шунингдек, ҳамаср уламоларимизнинг иккиталарининг гапларини ҳам келтирдик. Энди ўз-ўзидан, шунчалик баҳс қилинган нарсани яна қўзғашнинг нима кераги бор эди, деган савол пайдо бўлиши табиий. Ҳа, аввал бир масалани яхшилаб ўрганмай туриб, кўпчилик ичига олиб чиқилса, шундоқ ноқулай ҳолат юзага келиши турган гап.